Sahib ƏLİYEV - 85

SAHIB ƏLİYEV ŞEİRİNİN BİR NÖMRƏLİ VƏZİFƏSİ

Şeir damara yeridilən dərman kimidir. Dərman təsirli olanda insanı yüksək əhval-ruhiyyəyə gətirir. Bu əhval-ruhiyyə yaxşı olanda isə sanki insan qanad açır, uçmaq, göylərdə qartal olmağa həvəs göstərir. Belə olanda insan həyata daha dərindən bağlanır, həyatı daha da gözəlləşdirməyə səy göstərir. Bu cür halların əmələ gəlməsi, əslində, şeirin tərbiyəvi vasitə olduğunu bir daha sübuta yetirir.

Tərbiyə etmək və ya tərbiyələndirməyi biz, əsasən, pedaqoji sahədə işləyən pedaqoqların, insanlar arasında siyasi və ictimai mövzularla çıxış edən məruzəçi və mühazirəçilərin işi hesab edirik. Lakin başa düşməliyik ki, bu işdə bədii əsərlərin də əhəmiyyəti çox böyükdür.Ona görə də əsl şair və nasirlər bədii əsər yazanda, birinci növbədə, onun oxucuya necə təsir edəcəyini, oxucunun tərbiyəsində tutacağı rolu nəzərə alır.

Bəli, bədii əsər, o cümlədən şeir əsas tərbiyə vasitəsidir. Bu vasitə ilə şair oxucunun ruhunu istədiyi səmtə yönəldə bilir, onun hər hansı bir sahəyə olan marağını daha da qüvvətləndirir. Bu cəhətdən Sahib Əliyevin yaradıcılığına diqqət yetirmək, məncə, bəs edər. Sahibin şeirlərində vətənpərvərlik tərbiyəsi birinci yerdə durur. O, vətəni tərənnüm etməklə, oxucuda vətənə, doğma torpağa yüksək sevgi aşılayır.

Götürək elə onun "Görəsən haradan başlayır vətən", "Vətən haqqında mahnı", "Vətən - vətən üçün ölənlərindi", "Sənə vətən dedim ağlım kəsəndən", "Canımız, gözümüz, ey Azərbaycan", "Bu torpağın yolunda" şeirlərini. Həmin şeirlərin hər biri onu oxuyan adamda, istər-istəməz, yüksək vətənpərvərlik hissi yaradır və bu hiss onu vətənə daha dərindən bağlaya bilir.

"Vətən - vətən üçün ölənlərindi" şeirinə diqqət yetirək. Bu şeirdə şair vətəni öz oxucusuna belə təqdim edir:

Bu vətən - torpağa, daşa vurulub,
Ən adi qayada qaşa vurulub,
Su olub - dənizdə, çayda durulub
Vətənin üzünə gülənlərindi.

Anadı - istəyi, qayğısı dərin,
Aranı istidi, yaylağı sərin.
Bu vətən - çiçəkli, güllü çöllərin
Qədrini həmişə bilənlərindi.

Ağacdı - meyvəsi budaqlarında,
Sevgidi - sevinci dodaqlarında.
Göz yaşı görünsə yanaqlarında,
Bu vətən bu yaşı silənlərindi.
Üşütməz bu yerdə, dost, bizi qar da
-
Qış ağır olanda şaxta olar da...
Ölərik, vətəni qoymarıq darda,
Vətən - vətən ücün ölənlərindi.

Şair oxucuda bu cür ali hislər aşılamaqla yanaşı, vətənin bir parçası olan Qarabağın düşmən tapdağında qaldığını da yada salmağı unutmur. Yada salır ki, düşmənin əlində əsir qalıb inildəyir, onu düşmən tapdağından qurtarmaq bizim müqəddəs borcumuzdur. Xüsusilə, bizi qeyrətə gətirmək məqsədilə yazdığı "Qəribə insanlarıq biz" şeirində deyir:

Qəribə insanlarıq biz -
məşq edirik hər gün
idman üçün ayrılmış
xüsusi bir otaqda.
Gücümüzlə qürrələnirik
gecələr də yataqda.
Özümüzü
elə aparırıq ki,
guya
bizdən güclüsü yoxdu
nə aranda, nə dağda.
Erməni at oynadır
amma
bizim Qarabağda.

Bu və ya bu kimi şeirlərin insanlarda yaratdığı yüksək vətənpərvərlik tərbiyəsinin nəticəsidir ki, Qarabağ və onun ətrafındakı torpaqlarımız düşmən tapdağından birdəfəlik azad olundu. Bu qələbənin nəticəsi hamı kimi, şair də sevindirməyə bilməzdi. Həmin sevincin nəticəsi şairin Qarabağ mövzusunu tamam başqa bir səmtə - sevinc səmtinə döndərə bildi. Bunu onun "Sevin, fərəhlən, ay vətən", "Bəxtəvər başına, Şuşa" şeirləri bir daha təsdiq edir:

Yağış kəsdi, əridi qar -
Gör dünyada nə hikmət var!..
Füzuliyə girdi bahar,
Sevin, fərəhlən, ay Vətən!

Haqq axtarıb, tapdı bizi,
Qubadlının güldü üzü.
Dodağında zəfər sözü -
Sevin, fərəhlən, ay Vətən!

Zəngilanım olub azad -
Daha gəzmir üstündə yad.
Ağdam açıbdı qol-qanad,
Sevin, fərəhlən, ay Vətən!

Qarabağa qoynunu aç -
Vermədi düşmənə o, bac.
Şuşa - sənin başında tac,
Sevin, fərəhlən, ay Vətən!

Sözlərimdə yoxdu boya -
Qəlb sevincdən çətin doya!..
Toy qur, dünya gəlsin toya,
Sevin, fərəhlən, ay Vətən!

Ümumiyyətlə, Sahib Əliyev öz oxucusunu sevindirə də bilir, güldürə də bilir. Hər iki halda da onun hislərinə, bu hislər vasitəsilə onun tərbiyəsinə təsir etməyi bacarır. Bu da təsadüfi deyil. Ona görə Ulu Tanrı bəşəriyyətin inkişaf etdirilməsini insanlara tapşırmışdır. İnsan da öz əməlləriilə həyata rövnəq gətirməli, sakini olduğu torpağı gözəlləşdirməyə çalışmalıdır. Təsadüfi deyil ki, insan yer üzünün əşrəfi hesab olunur.Bunu nəzərə alan şair "Bir halda gəlmisən sən bu dünyaya" şeirində üzünü insanlara tutub deyir:

Bir halda gəlmisən sən bu dünyaya,
Çalış gəlişini hiss etsin həyat.
Çalış gəlişinlə dəyişsin dünya,
Doğulsun dünyada min yeni büsat.

... Ağaclar donunu geysin yaşıldan,
Çiçəklər böyütsün çöldə çətrini.
Sənin gəlişindən zövq alıb külək
Dağıtsın düzlərə gülün ətrini.

Baxsın alnındakı tərə insanlar,
Çoxalsın daha da zəhmətin təri.
Sənin yaratdığın, qurduğun işdən
Bütün yer üzünün olsun xəbəri.

...Sən ol bu dünyanın nəğmə deyəni,
Zil ötsün sinənin üstündəki tar.
Yoxsa, bu dünyaya elə beləcə
Gəlib yaşamağın nə mənası var?

Eyni başasalma, tərbiyə etmə üsulunu biz şairin "El üçün yananların", "Beyində ağıldı, sinədə ürək", "Dünən boş keçirdim mən öz vaxtımı", "Adam o adamdı ki", "Kimin ki, saf qəlbi, saf əməli var", "Yaxşılıq olmasa itər adamlıq", "Əgər sən insansansa", "İnsana müraciət" və onlarca bu kimi başqa şeirlərində də görürük. Məsələn, "İnsana müraciət" şeirində o, elə bil oxucuya ustad dərsi keçir və bu dərsi hamıya örnək ola biləcək tutarlı bir misalla yekunlaşdırır, insanları başa salır ki, bir-birinizin ayağının altını qazmayın, bir-birinizə nahaqdan sataşmayın. Həmin məqsədlə insanları, bir növ, qıcıqlandırır da. Deyir, baxın ilanlara, heç olmasa, ilanlardan örnək götürün:

Yaşayın
adınıza
layiq olan kimi siz.
Fikirləşin,
ilandan
məgər siz əksiksiniz?

İlanlarda, deyirlər,
belə bir xasiyyət var:
bir-birinə nahaqdan
sataşmayırlar onlar.

Şeirin tərbiyəvi əhəmiyyətindən danışarkən, əmək tərbiyəsini yaddan çıxarmaq mümkün deyil. Ona görə ki, əmək, zəhmət dünyanı daha gözəl edən əməllərdən biridir, Bir az dərinə getsək, lap elə birincisidir. Ona görə də insanları yüksək əmək ruhunda tərbiyə etmək məsələsi, başqa sahələr kimi, ədəbiyyatın da qarşısında duran mühüm vəzifələrdən biri hesab olunur. Sevindirici haldır ki, Sahib Əliyev də işə məhz bu nöqteyi-nəzərdən yanaşır. Bunu sübut etmək üçün onun təkcə "Dünən boş keçirdim mən öz vaxtımı" şeirini təhlil etmək istəyirəm. Həmin şeirin lirik qəhrəmanı deyir:

Dünən boş keçirdim mən öz vaxtımı,
Nə tikdim, yaratdım, nə də ki, qurdum.
Xəcalət çəkirəm özüm-özümdən -
Mən niyə dünəni boş başa vurdum?.

Deməli, bir gün bekar qalmaq, işləməmək əməyə bağlı adamı nə qədər sarsıdır, ona vicdan əzabı verir. Mövcud qaydaya görə insan hər gün işləməli, gördüyü işlə elinə-obasına, bütövlükdə, bütün dünyaya xeyir verməlidir. Üzürlü səbəb olmadan işləmirsənsə, deməli,qarşına qoyulmuş vəzifəni yerinə yetirməyirsən. Bu da sənin insanlıq keyfiyyətini azaldır. Bunu aşağıdakı misralar əsaslı surətdə sübuta yetirir:

Dəmir də paslanır özü-özündən,
Görürsən, boş-bekar durduğu yerdə.

Bütün bunları dərinlikləri ilə oxucuya başa salmaq istəyən şeir müəllifi öz məsuliyyətini belə büruzə verir:

Mən bu gün başqacür işləyəcəyəm,
Xoş sözlər axtarım qələbəm üçün.

Yeri gəldikcə, bir məsələni də demək istəyirəm. Belə bir məsəl var, deyirlər, qızıl işlənə-işlənə parıldayır. Görünür, Sahib Əliyevin qələmi də belədir, yaza-yaza daha parıltılı şeirlər çıxır onun ucundan.

(Davamı 15-ci səhifədə)

SAHIB ƏLİYEV ŞEİRİNİN BİR NÖMRƏLİ VƏZİFƏSİ

(Əvvəli 14-cü səhifədə)

Son vaxtlar şairin yeni şeirlərini oxuyanda, görürsən ki, o, yaşa dolduqca onun qələmindən mənəvi cəhətdən daha parıltılı misralar çıxır. Həmin misralar oxucu gözünə daha gur işıq salır, nəyin nə olduğuna inamı artırır.Bu şeirlər, birinci növbədə, insanların tərbiyəsinə xidmət edir.Bu cəhətdən "Sənin adın qadındı" şeiri mənim daha çox xoşuma gəlir. Həmin şeirdə şair üzünü qadınlara tutub deyir:

Həcərsən nəzərimdə,
gözlərimdə Nigarsan.
Nə yaxşı, bu dünyada,
deyirəm ki, sən varsan.

Düz yeri,
yerişinə
irad tutmasın heç kəs.
Sənə söz atsa biri,
sözünü ağzında kəs.

Yalan danışma heç vaxt,
bu, səni gözdən salar.
Üz göstərmə nadana,
üzündə izi qalar.

Bu cür xoş sözləri şairin "Ata nəsihətini eşitməyəndə" şeiri haqqında da demək olar. Həmin şeirdə şairin məqsədi oğulları ata nəsihətinə qulaq asmağa çağırmaqdır:

Elə oğul vardı,
böyüyür, sonra
Baxmır atasının daha sözünə.
Atanın sözünə baxmayan oğul,
Bilmir, pislik edir özü-özünə.

Atanın oğula sözü - nəsihət,
Nəsihət adamı eyləyir müdrik.
Kim ki, nəsihətə əməl eyləyir,
Böyüyür ağıllı, baş da olur dik.

Baxmayan,
səhv gedir getdiyi yolu,
Ayaq da ağrıyır, görürsən, yolda.
Getdiyi səmt qalır sağ tərəfində,
Hərəkət eyləyir o isə solda.

Yetişə bilməyir mənzil başına,
Yolun yarısında yorulub, qalır...
Ata nəsihətin eşitməyəndən,
Elə bil nəsihət intiqam alır.

Sahib Əliyev əsasən heca və sərbəst vəznlərdə yazır. Ən yaxşı cəhət odur ki, onun qələmə aldığı mövzudan asılı olmayaraq, bütün şeirlərində tərbiyəvi bir fikir vardır. Lap elə götürək satira və yumor hislərinə bağlanmış şeirlərini. Belə şeirlərdə o, bəzi neqativ halları tənqid etməklə yanaşı, tənqid etdiyi adamı ayıltmaq, onu sağlam ruhda tərbiyə etmək məqsədini də unutmur. Ona görə biz onun tənqidi şeirlərində də tərbiyəvi əhəmiyyət görürük. Belə tərbiyə üsulu "Adam acgöz olanda", "Təzə müdirin təzə işçiləri", "Uzanıb yerdə yatırlar", "Daldan səni daşla vurar", "Tez çəkilir xəlvətə o", "Necə gəzdirə bilir" və başqa şeirlərində daha güclüdür. Qısa, lakin dərin fikirlərə söykənən bu şeirlərdə şair təsvir olunan adamların, bir növ, dayaz təfəkkür sahibləri olduğunu aşkara çıxarır və belələrini başa salır ki, paxıllıq, xəbərçilik, yerlibazlıq və başqa neqativ hallar yer üzünün əşrəfi sayılan insana yaraşmaz. Belə hallar ürəyi çürüdür, adamı bir şəxsiyyət kimi gözdən salır, həyatı çiçəkləndirməyə mane olur. Dediyimiz kimi, axı insan, birinci növbədə, mənən saf olmalı, bəşəriyyətin inkişafına xidmət etməlidir. Belə halda, insan ölüb gedəndən sonra da yaddaşlarda yaşayır, xatirələrdə adı uca tutulur. Yoxsa, naqis hərəkətlərlə ömür sürməyin nə mənası?

"Adam acgöz olanda" şeirinin aqibətini yada salaq:

Pul qalmadı heç kimdə,
hamısın yığdı biri.
At aldı, dəvə aldı
bir-birindən kök, iri.

Maşın aldı -
birin yox,
əllisini, yüzünü.
Əkin üçün götürdü
bütün Muğan düzünü.

Harda qızıl mədəni
vardı,
ora əl atdı.
Əli gedib,
nəhayət,
Ulduza, Aya çatdı.
Göz doymadı,
axırda
yapışdı o, Günəşdən.
Günəşdən yapışantək
alışdı,yandı oddan,
külə döndü atəşdən.

Yandı,
kül oldu bədbəxt
cəmisi bircə anda...
Ömrün axırı belə bitir
həmişə,
adam acgöz olanda.

Şair acgöz adamları, var-dövlət hərislərini başa salır ki, pis işə hərislik insanı axırda çıxılmaz vəziyyətdə qoyur. Çıxılmaz vəziyyətə düşəndən sonra isə yığdıqları da əlindən çıxır, əvvəlki kef-damağ da, necə deyərlər, burundan tökülür. Belə halda pis hərislik kimə və nəyə lazımdır? Ona görə də hər bir adam həyatda özünə düzgün yol seçməlidir.

Şair dünyanı güzgüyə bənzədir və "Gəlin güzgümüzü təmiz saxlayaq" şeirində bu güzgünü təmiz saxlamağı məsləhət görür:

Gəlin, bu güzgüyə qayğı göstərək,
Gəlin, bu güzgüyə əl yetirək biz.
Güzgüdən ləkəni elə silək ki,
Əyri doğulmasın fikirlərimiz.

İlham Məmmədəli
Nizami adına Ədəbiyyat İnstitunun baş elmi işçisi, filologiya üzrə fəlsəfə doktoru.

GÖRÜRƏM

Dağ-dağa söykənər, budaq-budağa,
Mən səni dağ kimi insan görürəm.
Çay-çaya qovuşar, bulaq-bulağa,
Səni dərya, dəniz, ümman görürəm.

Fikrində, sözündə - inam, dəyanət,
Poladtək əyilməz hünər, cəsarət,
Dosta mehribanlıq, əhdə sədaqət...
Mən səni meydanda aslan görürəm.

Söhbətin yağ kimi, sözlərin şirin,
Yazdığın misralar dərindən-dərin.
Məclisin başında hazırdı yerin,
Mən səndə tər-təmiz vicdan görürəm.

Ayrılmadın heç vaxt haqqın yolundan,
Yetim gördün, tutdun dərhal qolundan.
Şeirini görən kimi gülür dan,
Səni söz mülkündə loğman görürəm.

Sabir Həsənov

BİZ SƏNDƏN ÖYRƏNDİK ŞEİR YAZMAĞI

ØŁÆ °Ł

Qırıb illərin damarın,
Yüzə doğru yol almısan.
Qamətin şux, sözün şirin,
Düşünmə ki, qocalmısan.

Gör necə xöşbəxt adamsan,
Haqqın badəsin dadmısan.
Zirvəyə çoxdan çatmısan,
Sən sözünlə ucalmısan.

Səndən öyrəndik yazmağı,
Sözdə bütöv, düz olmağı.
Bacarırsan qocalmağı,
Nahaq xəyala dalmısan.

Gerçək olub arzuların,
Sözdür sənin dövlət, varın.
Emil Məmməd iftixarın,
Şerə onu sən salmısan.

Emil Məmməd